

omnis scientia ortum habet ab inductione, ut cum ostendimus ex effectibus dari primam causam, effectus aliquos dari indubitatum est.

Ultimo arguitur. Nam demonstratio quia, et propter quid procedunt ex diversis principiis, et sub diverso lumine, una ex effectibus, alia ex causis; ergo debent generare habitus specie diversos, quia ex diversitate principiorum et luminis, sumitur diversus habitus scientificus; non ergo demonstratio quia reducit ad scientiam propter quid, quia non reducit ad ejus principia.

Respondetur quod si demonstratio quia et propter quid procedunt in diversis scientiis, sive subalternatim positae, sive dispartite se habentibus, constat tunc etiam ad diversos habitus pertinere. Si autem in eadem scientia procedat utraque demonstratio, qualenus demonstratio quia in eodem objecto tangit rationem an est, et demonstratio propter quid rationem quid est, sicut in Theologia probatur Deum esse per demonstrationem quia, tunc dicunt aliqui quod, licet demonstratio quia et propter quid procedant ex diversis principiis, et sic sint diversae speciei, generant tamen eundem assensum speciei, et consequenter eundem habitum, sicut calor productus ab igne et a sole est ejusdem speciei. Ita M. Sotus, 1 Post., q. v. Alii dicunt quod illi assensus sunt speciei distincti, ut M. Cabrero.

Sed mihi videtur explicatius hoc resolvi ex sententia Cajetani, 1 p., q. II, a. III, ubi dicit quod, cum nulla scientia ex propriis probet suum subjectum esse, sed ex extraneis sibi appropriatis, quando illa extranea nobis notiora sunt, inde est quod Theologia probat Deum esse, non ex propriis simpliciter, sed ex propriis ministerialiter, scilicet ex notis lumine naturali, quae Theologiae mi-

nistrant. Unde dicimus quod, licet demonstratio quia, quando fit in eadem scientia in qua proceditur propter quid, procedat ex principiis extrinsecis, et consequenter distinctis a propter quid, tamen, quia appropriantur objecto talis scientiae, et disponunt ad illud, eo quod versantur circa an est, et praeparant ad intelligendam quidditatem, et demonstrandum passiones de ipsa, ideo dicitur reduci demonstratio quia ad demonstrationem propter quid, quia etsi procedat ex diversis principiis, appropriantur tamen ad objectum propter quid, disponendo et praeparando ad ipsum per demonstrationem rei quoad an est. Et licet sint assensus speciei diversi si secundum se et seorsum considerentur istae demonstrationes, ut tamen coordinantur, et una appropriate se habet ad aliam praeparando ad illam; ideo pertinet ad eandem speciem scientiae propter quid non absolute, sed appropriate et reductive, seu dispositivae, sicut dispositiones ad formam.

QUAESTIO XXVI.

DE SCIENTIA, TAM SECUNDUM SE, QUAM IN ORDINE AD OPINIONEM ET FIDEM.

Ex demonstratione tanquam effectus sequitur scientia, et ideo post considerationem naturae demonstrationis et principiorum ejus, recto ordine doctrinae de ipsa scientia agimus.

ARTICULUS I.

Quid sit scientia, et quomodo distinguatur a reliquis habitibus evidentibus.

Scientia potest sumi vel pro actuali scientia, vel pro habituali. Pri-

mo modo definita est supra, cum dicit Philosophus quod « scire est cognoscere causam, ob quam res est, et illius causam esse, etc. » Habitualis autem definitur solet, quod est *habitus per demonstrationem acquisitus*, sicut e contra definita est demonstratio, quod est syllogismus efficiens scire. Nec tamen in hoc committitur circulus, definiendo demonstrationem per scientiam, et scientiam per demonstrationem: tum quia demonstratio non dicitur quod est syllogismus efficiens habitum scientiae immediate, sed quod est syllogismus efficiens scire actuale, id est assensum scientificum, a quo generatur habitus, qui inclinatur ad similem assensum; tum etiam, quia demonstratio non illa sola definitione definita est, sed etiam alia, et ideo tanquam aliter notificata potuit rursus scientia definiri per ipsam sine circulo.

Secundo etiam potest definiri habitus scientiae, quod est « habitus, qui versatur circa conclusionem notam ex propositionibus universalibus, necessariis et immediatis. »

Ut autem melius cognosci possit ipsa ratio scientiae, oportet distinctionem, seu differentiam inter ipsam et alios habitus intellectuales discernere; et in praesenti agemus de habitibus evidentibus, postea vero de invidentibus. Quos omnes breviter numerat S. Thomas, 1 Post., lect. ult.: « Sciendum, inquit, est quod Aristoteles, in VI Ethic., ponit quinque, quae se habent semper ad verum, scilicet artem, scientiam, sapientiam, prudentiam et intellectum, subjungens duo, quae se habent ad verum et falsum, scilicet suspicionem et opinionem (ad quos etiam reducitur fides humana.) Prima autem quinque se habent solum ad verum, quia important rectitudinem rationis; sed tria eorum, scilicet

scilicet sapientia, scientia et intellectus important rectitudinem cognitionis circa necessaria: scientia quidem circa conclusiones, intellectus circa principia, sapientia circa altissimas causas; alia vero important rectitudinem rationis circa contingentia. » Ita D. Thomas, qui uberius materiam istam tractat 1-11, q. LVII, et in sexto Ethicorum.

Igitur quinque illi habitus conveniunt in hoc quod sunt virtutes intellectuales, quia disponunt intellectum dispositione recta ad verum; tunc autem est recta dispositio, quando intellectus firmiter et certo procedit, quia si adhuc non firmatur in vero, sed deficere potest ad falsum, nondum est perfectus circa verum, sed imperfectus et defectuosus; virtus autem est dispositio perfecta. Unde non potest esse virtus intellectualis, nisi sit habitus certus circa veritatem. Incipiunt autem differre isti habitus inter se, quia quidam ordinant intellectum circa verum practicum, alii circa speculative. Circa practicum versatur prudentia et ars mechanica, quae dirigunt res contingentes, id est ars, factibilia, prudentia, agibilia; et de his in praesenti non est agendum.

Circa tres reliquos habitus, qui versantur circa speculationem veritatis necessariae, primo occurrit intellectus, qui ceterorum est principium, et ita vocatur habitus principiorum. Circa quem non defuerunt qui existimarent nihil aliud esse, quam ipsam potentiam intellectivam, quae per seipsam determinatur sine habitu superaddito ad assentiendum principiis; sicut voluntas, quae est potentia, sine habitu superaddito inclinatur ad amandum se et bonum in communi, de quibus vide Cursum Carmelitanum, disp. XX, q. 1. Oppositum autem tanquam certum supponendum est, sicut supponit D. Thomas, 1-11, q. LV, a. III, et

vi Ethic., lect. v, ubi inquit: « Quod accipitur intellectus, non pro ipsa intellectiva potentia, sed pro habitu quodam, quo homo ex virtute luminis intellectus agentis, naturaliter cognoscit principia indemonstrabilia. Et satis congruit nomen; hujusmodi enim principia statim cognoscuntur cognitio terminis, cognitio enim quid est totum et quid est pars, statim scitur quod omne totum est majus sua parte; dicitur autem intellectus ex eo quod intus legit intendo essentiam rei, et sic convenienter cognitio principiorum quæ statim innotescunt, cognitio quod quid est, intellectus nominatur. » Ita D. Thomas.

Ex cuius verbis manifeste deducitur ratio distinguendi habitum principiorum a potentia intellectiva, quia scilicet potentia ex se non est lumen determinatum, sed indifferens ad omne verum, et tanquam tabula rasa in sui principio; dependet autem in determinatione sua a lumine intellectus agentis, quo perficitur potentia intellectiva per determinatas species ad determinatam veritatem. Unde, cum habitus principiorum non possit manifestare intellectui sua objecta, seu principia, nisi dependenter ab istis speciebus determinatis, necessario tale lumen manifestativum principiorum superaddi debet ad potentiam intellectivam, quæ ex se non est lumen manifestativum determinati objecti, sed capax, seu receptiva luminis determinati ab intellectu agente medianibus speciebus, et ita consurgit habitus principiorum, supposita speciebus manifestatione, quia est circa objecta determinata.

Ex quo solvitur exemplum allatum de voluntate, quia voluntas non accipit inclinationem ab bonum in communi, vel ad bonum proprium per aliquas species sibi superadditas, sed per seipsam est inclinata,

seu est ipsa inclinatio ad bonum conveniens; de ratione autem inclinationis est quod consequatur aliquam formam, non quod per formam superadditam ejus inclinatio perficiatur, sicut intellectus, qui per formam superadditam, quæ est species objecti, perficitur: et sic, si forma ad quam sequitur inclinatio est proprium bonum naturaliter conveniens, naturaliter consequitur, et nullo habitu indigeat ad respiciendum tale bonum; si vero sit bonum indifferens, et non adæquate conveniens indigeat habitu ad determinationem talis indifferentiæ convenienter constituendam. Quod totum non currit in habitu principiorum, qui convenit intellectui ex suppositione explicationis terminorum.

Ex quo colligitur quod habitus principiorum non concreatur cum ipsa potentia, ut aliqui dixerunt, nec inditus est a natura, sed acquisitus ex lumine intellectus agentis, et supposita impressione speciebus a sensibus abstractarum, ut expresse docet D. Thomas, I-II, q. LIII, art. 1, et II contra Gent., c. LXXVIII; de quo tamen in præsentem non oportet latius disputare, quia logici negotii non est.

Quod si inquiras an sit unus habitus respectu omnium principiorum, respondetur quod principia, id est propositiones carentes medio, inveniri possunt vel in materia necessaria, vel in materia probabilis; nam etiam in probabilibus dari aliqua prima principia et propositiones immediatas ex Aristotele, I Post., c. XXVI, et D. Thoma, ibid., lect. XLV, infra ostendemus. Et similiter alia sunt principia speculativa, alia practica; et speculativa quædam sunt communissima, et vocantur dignitates, quædam sunt particularia, quæ dicuntur suppositiones, et alia sunt quæcumque definitiones

quidditative in subjectis scientiarum.

DICO ERGO: Quod habitus principiorum probabilium distinguuntur ab habitu principiorum evidentium; et similiter habitus principiorum practicoorum a speculativis. — Et sic de ipsis loquitur D. Thomas, tanquam de diversis habitibus citat. q. LIII; et habitus principiorum practicoorum vocatur synderesis, speculativoorum vero intellectus. Cæterum omnia principia speculativa, sive sint dignitates, sive suppositiones, ad eundem habitum pertinent.

Ratio primæ partis est quia lumen probabile et evidens semper differunt essentialiter; sunt enim inter se opposita evidens et non evidens, necessarium et contingens; ergo non possunt eodem lumine attingi. Et eadem ratione principia practica non possunt pertinere ad eundem habitum cum speculativis: quia certitudo practica perficitur certitudine morali, secundum convenientiam moralem et prudentialem, quæ tendit et applicat ad actiones contingentes ad quas inclinatur, quales sunt actiones voluntatis, et opera factibilia per artem. Licet enim principia practica tandem resolvantur in aliquas veritates necessarias et in universali, tamen ut practica sunt, in particulari contingentiam includunt; sicut hoc principium: Bonum est faciendum, Deus est colendus, in universali et quasi speculative resolvitur sic: Ratio boni postulat de se, seu convenientiam habet ut fiat, Deo debitus est cultus; practice autem in particulari applicatur per modum imperii, vel consilii: Tibi convenit hoc bonum facere, Deum colere, etc. Et primo modo habent certitudinem necessariam; secundo vero modo inferunt actum certitudinem morali, non metaphysicam, quæ simpliciter est contingens.

Ratio secundæ partis est quia in omnibus primis principiis, sive sint communissima, sive minus communia, invenitur eadem ratio formalis assentiendi, scilicet sine medio probante, sed sola explicatione terminorum posita. Quod autem termini sint nobis magis vel minus noti et communes, ideoque constituent principia communissima, vel minus communia, hoc solum pertinet ad faciliorem et communiorum explicationem terminorum, non ad diversum modum assentiendi, posita eorum explicatione.

De differentia vero inter habitum sapientiæ et scientiæ, solum advertendum quod, ut inquit S. Thomas, Opusc. LXX, q. II, a II, ad 1: « Sapientia non dividitur contra scientiam, sicut oppositum contra oppositum, sed quia se habet ex additione ad scientiam. Est enim sapientia, ut dicit Philosophus in VI Ethic., caput omnium scientiarum, regulans omnes alias in quantum de altissimis principiis est. » Quare ad sapientiam pertinet ferre iudicium, et resolvere per ultimam causam, seu principia prima, ut etiam tradit D. Thomas, I-II, q. LVII, art. II; et I p., q. I, ar. VI. Et propter universalitatem principiorum, ex quibus procedit, reflectit etiam supra principia tam sua, quam aliarum scientiarum, non quidem ad probandum ea, sed ad explicandum et defendendum illa, et hac ratione dicitur sapientia includere intellectum et scientiam, quia etiam ad defendenda principia, quorum habitus dicitur intellectus, se extendit; vere tamen sapientia est habitus illativus, et probatione illativa utens, et ex principiis procedens, ideoque ad lineam scientiarum pertinet.

ARTICULUS II.

Quid sint scientia subalternans et subalternata, et quomodo differant inter se.

Ad explicandam subalternationem scientiarum tria præcipue explicanda sunt: primum, in quo consistat ratio subalternationis; secundum, quomodo subalternans dicatur scire propter quid, subalternata quia; tertium, quomodo possit subalternata habere rationem scientiæ in subjecto in quo non est subalternans, sed tantum credit ejus principia. De hoc tertio in seq. art. agemus.

Circa primum, communiter distinguunt auctores triplicem modum subalternationis, ut videri potest apud Conimb., i Poster., cap. x, q. ii, et Fonseca, iv Metaph., c. iii, q. ii. Quædam enim subalternantur ratione finis, quædam ratione principiorum, quædam ratione subjecti. Ex parte finis, sicut quando una scientia respicit finem superiorem, et alia inferiorem illique subjectum; sicut architectonicæ subjiciunt sibi ministeriales, ut frænofactiva subjicitur equestri, equestris militari, illa politicæ. Ex parte principiorum, quando una scientia accipit ab alia sua principia, quod potest esse vel quia accipit aliqua principia, quæ aliis sunt communia, sicut a Metaphysica et Logica possunt alie scientiæ accipere; vel quia accipit sua propria principia, quia de se non resolvit aliqua scientia in principia per se nota, sed ab alia superiori scientia probata et tradita, sicut Musica accipit ab Arithmetica, et Perspectiva a Geometria. Denique ex parte subjecti dicuntur subalternari scientiæ, quando subjectum unius continetur sub subjecto alterius; et hoc con-

tingit dupliciter, ut advertit S. Thomas, i Poster., lect. xxv: vel quia subjectum unius essentialiter tanquam species continetur sub alterius subjecto, sicut scientia de homine est de subjecto contento sub animali, scientia de cælo est de subjecto contento sub ente mobili; vel quia subjectum accidentaliter est sub alio, sicut musica agit de numero sonoro, et perspectiva de linea visuali, ubi visuale et sonorum addunt differentias accidentales ad numerum et lineam.

Ex his tribus modis subalternationis primus est improprius, quia non semper ibi subalternatio præbet manifestationem veritatis, sed solum ministerium et imperium. Quod etiam contingit in virtutibus, quæ sunt in voluntate, sicut temperantia imperatur a charitate et religione, aliud autem est subjicere secundum imperium. Aliud secundum subalternationem, quia subalternatio dicit dependentiam in manifestatione veritatis.

Secundus modus subalternationis proprius est, sed tunc invenitur simpliciter quando simpliciter una scientia non habet principia, nisi manifestata ab alia scientia, ita quod ex se non resolvat in principia per se nota: qua ratione Theologia nostra subalternatur scientiæ beatæ, ut statim dicemus. Si autem aliqua scientia resolvat in principia per se nota, tamen aliquando accipiat aliquod principium ab aliqua scientia, vel ad probandum simpliciter, vel ad defendendum, erit subalternatio secundum quid.

Tertius modus tunc inducit propriissimam subalternationem, quando subjectum inferioris scientiæ addit accidentalem differentiam ad subjectum superioris, non essentialem, vel propriam passionem. Cujus ratio est quia subjectum subalternatæ debet esse extraneum, seu

distinctum a subjecto subalternantis, sicut et ipsæ scientiæ distinctæ sunt, cum dependentia tamen unitis ab alio; species autem essentialis non reddit subjectum extraneum a subjecto generico, nam eadem scientia, quæ agit de aliquo genere, agit de speciebus illius; explicat enim subjectum suum per divisionem, sicut per diffinitionem; et sic Philosophia, quæ agit de motu, agit etiam de speciebus motus, et Metaphysica, quæ agit de ente, agit de substantia et de determinatis entibus. Si vero addit propriam passionem, illa non efficit distinctam scientiam, quasi alia scientia agat de subjecto, alia de passionibus, nam potius omnis demonstratio passionem aliquam demonstrat de subjecto. Unde si ad eandem scientiam pertinet agere de objecto communi et speciebus illius, consequenter pertinebit agere de passionibus communibus et specificis. Oportet ergo ad propriam subalternationem ex parte subjecti addere unum subjectum differentiam accidentalem ad aliud; sicut sonorum ad numerum, visuale ad lineam.

Ex quibus colliguntur conditiones quæ requiruntur ad subalternationem scientiarum, quæ reduci possunt ad tres. Prima, quod subjectum subalternatæ contrahat, et superaddat ad subjectum subalternantis. Secunda, quod superaddat differentiam accidentalem, et quod reddat extraneam materiam subalternatæ a materia subalternantis. Tertia, quod addat differentiam accidentalem, quæ in tali materia sit principium specialium passionum, et veritatum scibillum, sicut aliquæ passiones inveniuntur in linea visuali, quæ non inveniuntur in linea calida, vel frigida et ideo illa constituit distinctam subalternatam, non ista.

Sed ut rem hanc melius explicet-

mus, objicemus: Nam in primis Theologia est subalternata scientiæ beatæ, ut tradit S. Thomas, i p., q. i, art. ii, et tamen de eodem subjecto agit utraque scilicet de Deo; ergo subalternatio scientiarum non postulat distinctionem subjectorum per accidentalem differentiam superadditam.

Secundo: Quia, si scientia subalternata habet pro subjecto aliquid contractum differentia accidentali, sequitur quod habeat pro objecto ens per accidens; sicut linea visualis, numerus sonorus sunt entia per accidens; de ente autem per accidens non datur scientia per se.

Tertio: Vel illa accidentaliter differentia est accidentaliter scibillo in esse rei, vel in esse scibillibis. In esse rei hoc nihil conducit ad subalternationem; nam multæ scientiæ agunt de aliquo subjecto determinato differentia accidentali, nec tamen subalternantur superiori scientiæ, sicut Philosophia agit de ente mobili, non tamen subalternatur scientiæ de ente; et Medicina de corpore sanabili, et tamen non subalternatur Philosophiæ, quæ agit de corpore. Et similiter non esset aliqua ratio cur linea visualis, v. g., vel numerus sonorus constituerent subjectum subalternationis, non autem linea, vel numerus cum alio accidenti, v. g., linea colorata, vel calida, numerus visibilibus, vel aliquid simile. Si secundum, sequitur quod solum accidentaliter differant scientia subalternans et subalternata, quia differunt per accidentalem differentiam in esse scibillibis; cum tamen Musica et Arithmetica differant essentialiter.

Ultimo: Metaphysica probat omnium scientiarum principia, eaque defendit. Nec aliæ scientiæ perfecte resolvunt conclusiones nisi usque ad principia Metaphysicæ: ergo esse subalternans aliarum, et tamen aliæ

non addunt subjecto ejus differentiam accidentalem; quia ad ens nihil addit accidentalem differentiam, cum sit transcendens; ergo, etc.

Ad primum respondetur: Theologiam nostram non subalternari scientiæ beatæ ex parte subjecti, quasi extraneum et distinctum subjectum subalternetur subjecto scientiæ superioris, sed ex parte principiorum et evidentiæ; quia ex scientia beatâ, vel divinâ, habet Theologia evidentiâ eorum principiorum quæ nunc fide credit. Et hoc sufficit ad subalternationem vere et proprie dictam; quatenus evidentiâ principiorum unius scientiæ pendet ab alia; non tamen habet nostra Theologia omnes condiciones requisitas ad subalternationem ex parte subjecti, quia revera non habet aliud subjectum a scientia beatâ, et sic ex parte subjecti non est subalternatio, sed identitas, et consequenter non addit differentiam accidentalem ad subjectum subalternantis, sed respicit idem subjectum sub diversa ratione formali, id est, virtualiter revelatum, scientia vero beatâ, ut clare visum. Videatur Cajetanus, 1 p. q. 1, art. II.

Ad secundum: Varie auctores sentiunt de subjecto subalternatæ. Nam quidam existimant de ente per accidens posse dari scientiam, dummodo non sit ens per accidens casuale, seu fortuitum. De quo videatur Conimb., lib. I Poster., c. x, q. II, art. 1, et ad idem reducitur quod alii dicunt, quod objectum subalternatæ est unum per accidens in esse rei, sed per se in esse scibili, quod est clare fateri de ente per accidens posse dari scientiam. Sed hoc est contra ipsam rationem entis per accidens, quia tale ens non constat unico genere et differentia, et consequenter nec unica definitione: definitio autem, cum sit principium

scientiæ, ex unitate illius dependet unitas scientiæ, ut dicimus quæstione sequenti, de quo plura dicimus supra q. v et VII.

Respondemus ergo scientiam subalternatam non habere pro subjecto illud aggregatum, ut est ens per accidens, constitutum ex accidentalibus differentia et subjecto superioris scientiæ, sed respicit unum illorum per se, non tamen absolute, sed ut modificatum et connotatum per aliud, v. g., Perspectiva agit de visuâli, quatenus modificatur, et connotat lineam. Et sic non est inconveniens quod aliquod subjectum sit scibile per se, et fundet veritates necessarias, licet ad fundandum illas requirat tanquam de connotato, et in obliquo aliquid accidentale. Plures enim sunt proprietates, vel proportionibus, quæ non conveniunt alicui rei absolute, sed supposito aliquo statu, vel conditione, sibi quidem accidentali, sed per se requisita ut talis proprietas dimanet, sicut ad lapidem non sequitur quies absolute, sed prout in centro. Sic aliquæ proprietates, vel proportionibus sequuntur ad visuale vel sonorum, non absolute, sed ad visuale ut est in linea, et sonorum ut est in numero. Et ita non conveniunt constituto et aggregato per accidens, sed uni per se, cum connotatione alterius.

Ad tertium respondetur: Subalternatam scientiam ex parte subjecti addere differentiam accidentalem in esse rei, ita tamen quod sit conditio requisita ut resultet aliqua veritas per se, quæ sit vere scibilis per dependentiam a subjecto superioris scientiæ. Itaque debent concurrere dictæ condiciones ad subalternationem, taliter quod differentia accidentalibus conducat ad constituendum diversas proportionibus, seu connexiones veritatis, et deinde quod iste veritates, seu connexiones necessa-

ria, in sui manifestatione dependent a principiis subjecti superioris scientiæ, sicut proportionibus lineæ visuâlis per se dependent a principiis lineæ, et numeri sonori a principiis numeri. Non autem veritates entis mobilis dependent a principiis entis ut sic, sed per se resolvit scientia de ente mobili in principia sui generis per se nota, non per resolutionem in principia alterius scientiæ probatur, sicut requiritur ad subalternationem. Si autem lineæ vel numero addatur aliqua differentia, quæ specialem veritatem per se demonstrabilem non constituat, sicut lineam esse calidam vel frigidam, etc., aut a subjecto superioris scientiæ manifestatio illarum veritatum non dependeat, subalternationem constituere non potest.

Ad quartum respondetur: Metaphysicam esse supremam scientiam, quia objectum ejus est supremum, et universalius cæteris, et per prima principia procedit. Non tamen cæteræ scientiæ manifestationem accipiunt, et probationem suorum principiorum ex illa, quia aliæ habent principia ex terminis nota, in quæ per se resolvunt. Quæcumque autem scientia resolvit per se in principia per se nota, non est subalternata, sed ut sit debet habere principia ab alia scientia manifestata et probata; Metaphysica autem explicat quidem et defendit principia aliarum scientiarum deducendo ad impossibile, non tamen a priori probando et ostendendo illa, et si quando ex principiis Metaphysicæ aliæ scientiæ procedunt in suis demonstrationibus, sicut etiam aliquando ex principiis Logicæ aliæ scientiæ procedunt, ut diximus, quæst. 1, a. v, non tamen hoc est subalternari illis scientiis simpliciter, quia hoc non est dependere totaliter in suorum principiorum evidentiâ ab alia scientia, ita quod non habeat principia per se

nota in quæ resolvat, licet in aliqua probatione juretur a principiis alterius scientiæ, quæ est subalternatio secundum quid.

Circa secundum punctum, scilicet quomodo intelligatur dictum Philosophi, quod ad subalternationem pertinet scire propter quid, ad subalternatam vero quia. Omissis variis modis dicendi, qui videri possunt apud M. Soto super hunc 1 l., q. v, ad 6, et Conimb. super c. x hujus 1., q. II, art. III, in præsentia dicimus in primis quod Philosophus non absolute dicit quod subalternata scit quia, quasi omnis scientia subalternata sciat quia, aut quod pejus est, ut aliqui intelligunt, quod subalternans attingat conclusiones subalternatæ in propria et determinata materia illius, subalternata vero attingat eas ex effectibus et demonstratione quia. Sed dixit Philosophus quod sensibilem scientiarum, id est, earum quæ usque ad sensibilem materiam descendunt proprium est scire quia, ad mathematicos vero pertinet scire propter quid; id est, in illis scientiis subalternatis ipsi Mathematicæ, quæ usque ad sensibilia excurrunt pertinet scire scientia quia, eo quod res sensibiles per inductionem attingunt, et usque ad experientiam descendunt. Si autem illa eadem, quæ per experientiam cognoscunt, velint scire propter quid, necessario debent uti principiis traditis a Mathematica, seu a scientia subalternante, sicut chirurgus dicit vulnera circularia tardius sanari, primo quidem ex ipsa diuturna experientia, sed si velit causam hujus et radicem reddere, debet recurrere ad geometram qui circularem frangere dicit, eo quod figere caret angulis. Itaque hanc propositionem omni subalternata scire, sed solum in illa,

ad sensibilia descendit; tali enim scientiæ non repugnat sensibilia in ipsis singularibus attingere, et eorum inductione uti, quod est scire scientia quia; ut autem sciat propter quid, debet principia mendicare a superiori scientia, eaque applicare materiæ sensibili, de qua agit. Unde non est intelligendum quod scientia subalternata dicatur scire quia principia subalternantis, quibus utitur, sed conclusiones quas ex illis principiis applicatis ad suam materiam scire potest, etiam experientia ipsa attingit, et per scientiam quia, non quatenus subalternata præcise, sed quatenus sensibilis, et usque ad sensibiles effectus descendens.

Ex quo colliges duo. Primum est, quod quando dicitur subalternantem scire propter quid, non est intelligendum quod subalternans sciat conclusiones ipsas subalternatæ, et ad eas demonstrandas descendat; hoc enim stare non potest nisi scientia ipsa subalternans mutaret abstractionem, et ad materiam alterius scientiæ descenderet, quod esset mutare speciem talis scientiæ, quæ ex abstractione et diversa immaterialitate desumitur. Et ita, ut bene notat Cajetanus, i Poster., c. xii, scientia subalternans dicitur scire propter quid solitarie, et in communi, non applicate ad hanc materiam, id est, tradit principia solum in generali, quæ deinceps huic determinatæ materiæ a subalternata applicantur. Geometria enim non demonstrat vulnera circularia tardius sanari; nihil enim geometra tractat de vulneribus, sed solum docet in communi circulearem figuram, cum careat angulis, difficilium copulari, quod sic abstracte demonstrat. Inde vero sumit chirurgus, et applicat suæ materiæ, et ostendit vulnera circularia tardius conjungi.

Secundum est, quod quando dicitur subalternata scire quia, non est intelligendum privative, et ita quod tantum demonstret quia, et nullo modo propter quid. Sumendo enim principia a subalternante vere demonstrat propter quid, imo in hoc consistit præcipue subalternatio, quod assumptis principiis a superiori scientia demonstrat suas conclusiones. Sed quia ex se non habet illa principia, nec ex se in principia per se nota resolvit, sed ab alia scientia superiori notificata accipit, ideo attribuitur superiori scientiæ scire propter quid, quia scilicet ab illa sumuntur principia, et applicantur materiæ scientiæ inferioris ut demonstrentur propter quid conclusiones ipsæ talis scientiæ inferioris, quas etiam ulterius experientia ipsa cognoscit, et sic dicitur scire illas scientia quia ex meritis propriis.

ARTICULUS III.

Utrum scientia subalternata sit vere et proprie scientia, etiamsi non continuetur cum subalternante.

Ratio dubitandi ex eo desumitur quia scientia non resolvens usque ad principia per se nota, vel non potens illa probare per aliam scientiam, tantum credit illa principia: ergo non participat evidentiam et certitudinem de facto, et sic de facto non est scientia. Consequenter patet quia evidentia habetur per demonstrationem, vel resolutionem in principia per se nota: ergo si scientia inferior sistit in una propositione, quam ulterius probare non potest, quia non continuatur cum scientia superiori, nec per se resolvit in principia per se nota, deficit ei evidentia, et consequenter in reliquis conclusiones non potest evidentiam

derivare, cum careat evidentia principiorum.

Confirmatur: Quia in quacumque scientia, si quis obliviscitur medii quo probatur conclusio, scientia in eo destruitur, quia non habet evidentiam, nec probationem. Et si per impossibile aliquis amitteret habitum principiorum, impossibile esset manere scientiam, quia non remaneret principia: ergo similiter qui non habet subalternantem, a qua principia præstantur subalternatæ, non potest veram rationem scientiæ subalternatæ habere, quia caret evidentia principiorum et medii. Ad hoc etiam facit auctoritas S. Thomæ, xiv de Verit., art. ix, ubi inquit: « Quod quæcumque sciuntur proprie accepta scientia, cognoscuntur per relationem in prima principia, quæ per se præsto sunt intellectui »; ergo qui non cognoscit per relationem in prima principia, sicut subalternata scientia quando non continuatur cum subalternante, proprie non erit scientia. Similiter etiam in iii. dist. xxxiii, q. i, art. ii, quæstione. iv, inquit: « Quod si esset aliqua scientia, quæ non posset reducere ad prima principia naturaliter cognita, non esset ejusdem speciei cum alia scientia »; sed subalternata sine continuatione ad subalternantem non potest reducere ad principia per se nota; ergo quando sic non continuatur, non habet rationem scientiæ.

NIHILOMINUS DICENDUM EST: Eundem habitum specificum esse scientiam subalternatam quando continuatur cum subalternante, et quando non continuatur; habet tamen statum imperfectum scientiæ ex parte subjecti, quamdiu de facto non potest resolvere in principia per se nota, mediante scientia subalternante.— Hæc conclusio est communis inter Thomistas, et videri possunt Cajetanus, i p., q. i, art. ii, M.

Soto, l. i Post., q. v, Sanchez., l. vii, q. ii, Araux., i Mel., q. iv, a. i, Curs. Carmelit., hic disp. xix, q. iii. Sumitur ex D. Thoma i p., q. i, art. ii, ubi absolute vocat scientiam eam quæ subalternata est. Et q. xv de Verit., art. ix, ad 3, concedit quod qui habet scientiam subalternatam, non perfecte attingit ad rationem sciendi, nisi in quantum ejus cognitio continuatur quodammodo cum cognitione ejus, qui habet scientiam subalternantem; nihilominus tamen inferior sciens non dicitur de his quæ supponit habere scientiam, sed de conclusionibus, quæ ex principiis suppositis de necessitate concluduntur. Et latius videri potest Opusc. lxx, q. ii, art. ii, ad 5 et 6 et 7. Et in i ad Annib., dist. i, q. i, art. i, ubi docet quod primum scientiarum proximum principium est intellectus, earum vero scientiarum quæ sua principia ab aliis supponunt proximum principium est credulitas principiorum ab aliis suppositorum, primum vero earum principium est intellectus; perficitur tamen certitudo istarum scientiarum, cum per viam resolutionis in ipsum intellectum primorum principiorum perveniunt.

Ratio conclusionis est, quia habitus scientiæ subalternatæ, etiam quando non continuatur cum subalternante de se postulat, et inclinatur ut continuetur cum illa: ergo secundum se est habitus scientificus, in quantum habet inclinationem ad habendum plenam evidentiam per continuationem cum superiori scientia. Consequentia patet quia, si ipse habitus postulat de se continuari cum subalternante, ergo quando continuatur de facto non destruitur, sed perficitur, nec alius habitus generatur, sed ipsemet continuatur cum superiori; alias frustra pereret ipsam continuationem, si non ipsemet posset continuari

cum subalternante scientia, sed quando poneretur continuatio novus habitus generaretur, et distinctæ speciei, scilicet scientificus, cum ante scientificus non esset; et sic nunquam esset habilis habitus subalternata, qui postularet continuari cum subalternante. Si autem idemmet habitus est, qui continuatur et discontinuatur ab illa: ergo etiam quando de facto non continuatur, secundum inclinationem et radicem scientia est. Antecedens vero probatur. Nam qui acquirit habitum subalternatæ seorsum a subalternante, procedit ex principiis manifestatis in subalternante, et sic præsuppositive evidentibus; ergo de se inclinatur, et petit continuari cum manifestatione subalternantis; alias non per se procederet ex principiis ab ipsa manifestatis, si per se non inclinaretur ad principia illa, quatenus a superiori scientia manifestata sunt. Unde si de facto illi manifestentur, est maxime conformo ad suam naturam, et ita habet inclinationem ad evidentiam, licet ex parte subjecti non explicet illam ob defectum continuationis cum superiori scientia. Non posset autem inclinare in talia principia evidentia, si talis habitus non esset scientia, quia habitus ab intrinseco inevidens non potest ad evidentiam inclinare, illamque petere.

Unde, ut recte monet Cajetanus, 1 p., citata, scientia subalternata potest dici quod non est scientia, eo quod non habet perfectam rationem scientiæ, id est statum; neque est virtus intellectualis etiam quoad statum, est tamen quoad inclinationem et substantiam, ita quod sicut virtus manet quoad substantiam virtutis in peccatore, licet de se petat continuari cum fine ultimo bono, et tunc non habet istam continuationem, ita cum scientia aliqua, seu habitus habeat inclinationem ad evi-

dentiam, possitque per illam perfici, quoad substantiam habet rationem scientiæ, quia secundum inclinationem et radicem petit evidentiam principiorum, licet impediatur habere illam ex parte subjecti. Cuius signum est, quia fides qua creduntur ista principia esse evidentia in superiori scientia, non est ratio inferendi conclusiones in scientia inferiori ratione credulitatis et auctoritatis fallibilis, sed ut præsuppositiva evidentie in superiori scientia. Et in hoc excellit Theologia, quæ innititur fidei infallibili, et in ipsa fide invenit principia certa actualiter, et non solum præsuppositive et radicaliter, licet non evidentia; hoc enim præsupponit in superiori scientia.

Et si dicas: Quomodo stat quod scientia subalternata sit quoad substantiam certa et evidens, et tamen non tribuit subjecto hanc denominationem? Respond. tribuere denominationem scientiæ radicalis, et quoad substantiam, non quoad statum, propter impedimentum subjecti carentis continuatione ad scientiam superiorem; sicut e converso fides, seu opinio potest amittere formidinem extrinsecam, id est actualem et denominativam, quæ est hæsitatio intellectus, ut seq. art. dicitur, cum tamen in se intrinsece sit fallibilis.

Ad fundamentum oppositum respondet: Quod scientia non resolvens in prima principia nec radicaliter et ex parte inclinationis, nec actualiter et secundum statum, non habet veram rationem scientiæ, sed innititur fidei propter auctoritatem ejus; si tamen radicaliter et secundum inclinationem habeat resolve-re in prima principia, quamvis defectu continuationis cum subalternante de facto non resolvat, scientia tamen est, nec innititur fidei per se, sed ut facienti præsuppositio-

nem evidentium principiorum, et suppleti vices superioris scientiæ.

Et ad probationem dicitur quod evidentia habetur per probationes et resolutionem in principia, juxta modum cujusque: si sit evidentia radicalis et secundum inclinationem, similiter per probationes radicaliter et secundum inclinationem evidentes; si autem sit evidentia actualis et perfecta, per probationes actu evidentes; et ideo deficientia in probando, si solum sit deficientia ex parte subjecti, non ex parte ipsius scientiæ et inclinationis ejus, non tollit probationem scientiæ essentialiter et intrinsece, sed secundum statum.

Ad confirmationem respondetur quod, si quis obliviscitur ipsum medium taliter quod nec maneat in se, nec in alio, ad quod per se continuari postulat et inclinatur, absolute perdit scientiam, quia non retinet præmissas, nec probationem illarum. Si autem retinet præmissas, seu medium probativum conclusionis, sed probationem ipsam supponit ut evidentem in alio superiori, et ad illam habendam per se inclinatur, tunc solum deficit scientia quoad statum scientiæ, sed non quoad intrinsecam rationem et inclinationem habitus scientifici petentis talem evidentiam. Et eodem modo, si quis amitteret habitum primorum principiorum, retineret tamen propositiones, cognoscibiles ipso habitu principiorum, et tamen non sciret explicationem terminorum, ideoque illi non essent per se notæ, talis revera haberet scientiam, quia procederet ex propositionibus per se notis simpliciter et secundum se, licet per accidens carendo explicatione illa terminorum careret actu notitia evidenti ex terminis; sed hoc non ita facile contingit, quia ipsæ propositiones primo-

rum principiorum statim per se innoscunt.

Ad loca S. Thomæ respondetur: Solum negare quod subalternata sit perfecta scientia, non tamen quod absolute ex parte inclinationis intrinsece non sit scientia; sicut absolute illam vocat scientiam in locis supra citatis, et secundum quod intrinsece distinguitur ab habitu inevidenti, in quo nulla inclinatio ad evidentiam principiorum remanet; et in hoc sensu loquitur in III Sent., cum dicit quod non est scientia illa, quæ non potest reducere in prima principia: ubi ly non potest dicitur tam non posse secundum inclinationem et radicem, quam secundum actualem evidentiam; quæ enim nullo modo potest evidentiam habere solum est habitus inevidens, ut fides et opinio; atque adeo non est univoce scientia. Dicitur autem scientia subalternata perfici in visione rei, quia non habet perfectum statum scientiæ sine visione rei, quia tamen potest perfici ab illa, signum est quod intrinsece et substantialiter est scientia, quia habitus inevidens non potest perfici in visione rei.

Ex quibus colligitur recte defendi a Thomistis Theologiam, quæ est in hac vita, manere in patria reddique evidenter, quia ex sua inclinatione et intrinseca radice petit evidentiam et continuationem cum scientia subalternante, quæ est scientia beata, per accidens autem in via utitur fide, ut supplente et supponente principia evidenter nota in scientia superiori.

ARTICULUS IV.

Qui sint habitus inevidentes, et quomodo inter se differant.

Habitus inevidentes reduuntur ad tres, scilicet opinionem, fidem et suspicionem. Definitor opinio: Quod sit assensus alienius rei ob ratio-

nem, et motivum probabile, cum formidine partis oppositæ. Fides autem creata (de hac enim solum agimus) est cogitatio cum assensu, sive assensus cogitantis ob auctoritatem dicentis. Suspicio est assensus inclinans in aliquam partem ex aliquo levi signo. Denique dubitatio est cognitio absque firmo assensu, id est absque determinata inclinatione in aliquam partem. Ita tradit D. Thomas II-II, q. II, art. 1; et q. XIV de Verit., art. 1. Ex quibus facile cognoscitur quid sint habitus istarum cognitionum ineventium, loco illius termini *assensus* ponendo habitus inclinans ad assensum. Dubitatio autem non videtur generare habitum, quia dubitans nullum habet assensum, sed suspendit iudicium; atque adeo non generat habitum determinate inclinantem, sed ab inclinatione se suspendentem; ad suspendendum autem præcise, cum sit negatio, non videtur necessarius habitus, nisi aliquid positivum ei adjungatur, scilicet ut fiat propter aliquem finem, v. g., propter evitandum laborem, vel propter bonum virtutis, etc. Quod potius tangit aliquid morale pertinens ad voluntatem, quam ad intellectum.

Circa hæc autem tria explicatione indigent. Primum: in quo consistat incertitudo et ineventia, quod ex opposito eorum, scilicet ex evidentia et certitudine declarandum est. Secundum: an istis habitibus ita intrinseca sit incertitudo et ineventia, ut nullo modo separari possint ab illis. Tertium: an differant inter se essentialiter isti habitus.

Circa primum. Certitudo, ut colligitur ex D. Thoma in III, distinct. XXIII, quæst. II, art. II, quæstiune III, non est aliud quam determinatio, seu adhesio intellectus ad unum; et ideo tanto est major certitudo, quanto est fortius quod causat determinationem. Et insinuat du-

plex certitudo: alia causata, seu formalis ex parte actus, alia causans, quæ est ex parte objecti seu subjecti, quia aliquando certitudo causatur ex objecto cognito, quod sufficit determinare intellectum, aliquando ex voluntate, quæ tenet se ex parte subjecti, quia objectum per se non sufficit determinare. Et ita subdit ibi S. Thomas quod in intellectu principiorum causatur certitudo ex eo quod aliquid sufficienter potest inspicere per ipsum, in scientia vero, quia resolvitur in principia per se visa, in fide vero, ex hoc quod voluntas imperat intellectui. Et sic est triplex certitudo, scilicet formalis in actu, objectiva ex parte objecti convincentis, subjectiva ex parte voluntatis adherentis et facientis adherere intellectum. Et inde est quod quando Deus movet ad fidem, prius tangit voluntatem, et mediante ipsa intellectum, ut per electionem voluntatis determinetur, sicut explicat Divus Thomas super epistolam ad Hebræos, c. XI, lect. 1: et hæc certitudo subjectiva est sine evidentia, supplet enim voluntas id quod deest objecto ex parte evidentie; objectiva autem certitudo necessario est conjuncta evidentie, quia oritur ex objecto sufficiente per se movere, quod sine evidentia non fit.

Evidentia autem, ut sumitur ex D. Thoma, II-II, q. 1, art. IV, dicitur illa, quæ seipsa movet potentiam; illa enim videri dicuntur, quæ per seipsa movent intellectum vel sensum. Poniunt autem triplicem modum visionis seu evidentie, in III, distinct. XXIV, q. 1, art. 1. Invenitur enim primo ratio visionis in cognitione simplici, eo quod primordialiter visio invenitur in sensu, in quantum species visibilis in actu formatur in visu, et transferendo nomen visionis ad intellectum, proprie intelligendo videmus quando per lumen intellectuale ipsa intellectualis

forma fit in intellectu nostro, sive per lumen naturale, ut quando intelligimus quidditatem hominis, sive per lumen supernaturale. Et ulterius videri per intellectum dicuntur illa complexa, quorum cognitio ex prædicta visione consurgit, sicut per lumen naturale videmus principia prima, quæ cognoscimus statim ut termini explicantur. Et ulterius etiam ea quæ in ista principia resolvere possumus per rationem dicuntur videri; sicut ea quæ scimus demonstrative probata. Ecce omnes gradus et modos visionis, quos tradit D. Thomas; ubi non solum visionem tribuit his, quæ immediate et intuitive videntur in se, sed etiam his, quæ per scientiam et demonstrationem resolvuntur in ea quæ sunt per se nota; nam hoc ipso quod per necessariam connexionem rebus per se visis connectuntur, manent ab ipsis principiis illuminata, et perinde ac si essent visa. Ex effectu autem sumitur signum evidentie quando aliquid ita proponitur intellectui, quod ipsum plene convincit, ita quod quietatur intellectus, nec indiget ab aliquo intrinseco, scilicet a voluntate moveri suppletente insufficientiam objecti. Nam si intellectus plene movetur ab objecto, objectum attingitur secundum se; alias ex vi objecti præcise non diceretur moveri, si non omnino actuaret potentiam, sed solum imperfecte attingeretur, quod est non superare resistentiam objecti, neque convincere.

Ex quo manet explicatum quid sit ineventia et incertitudo, per privationem scilicet evidentie et certitudinis. Unde objectum cum tali privatione propositum non est sufficiens ad convincendam potentiam, et totaliter movendam, ideoque cum non plene determinet illam, indiget affectione voluntatis inclinante intellectum, sicut apparet in fide. Neque hoc facit voluntas superaddend-

do lumen intellectui, ut suppleatur motio objecti obscuri; sic enim vel redderet objectum evidens per istam additionem luminis, vel relinqueret obscurum. Si redderet evidens, tolleretur fides per voluntatem; si ramanet obscurum, manet sicut antea, et sic non suppletur lumen obscurum per additionem luminis. Sed intelligitur voluntas inclinare intellectum, quatenus illi representatur affectus ipse, et adhesio voluntatis ad objectum, tanquam ad conveniens, et ideo intellectus non propter majorem manifestationem veritatis, sed propter convenientiam voluntatis non renuit quoque objecto ipsi adherere, dummodo de falsitate illius ei non constet. Unde remota illa dispositione et affectu voluntatis remanet in ratione probabilis, vel dubii. Et hæc est ratio quare ad fidem requiritur imperium voluntatis, non solum quoad executionem actus in exercitio, sed etiam quoad specificationem, id est, quoad determinationem ex parte objecti supplementem per propositionem convenientem, id quod non potest determinare objectum per evidentiam veritatis.

Circa secundum: an opinio essentialiter habeat annexam incertitudinem et formidinem, difficultas est propter aliquas propositiones, quæ sine ulla dubitatione credimus, v. g., Romam esse, quam non videamus. Et similiter in genere opinabili sunt aliqua propositiones immediate et tanquam principia, quia per alias propositiones probabiles non probantur, v. g. hæc: Omnis mater diligit filium suum, quod expressit Aristoteles, I Poster., c. XXVI; et D. Thomas ibi, lectione XLIV. Et ratio est manifesta, quia etiam in probationibus opinativis non datur processus in infinitum: ergo sistendum est in aliqua propositione, quæ careat medio probativo. Et hæc non